Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hbo?

Beantwoord door Maartje Kouwenberg (kennismakelaar Kennisrotonde)

28 april 2023

KR. 1671

Kort antwoord

Sense-of-belonging gaat over een gevoel van verbondenheid en erbij horen. Voor studenten is het belangrijk voor hun studiesucces en studentenwelzijn, en voor docenten voor de inspanningen die zij doen binnen hun onderwijs. Over de directe invloed van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten is weinig bekend uit onderzoek. Wel spelen docenten een rol in de sense-of-belonging van studenten, bijvoorbeeld door contacten tussen studenten te stimuleren of via de interacties die zij zelf hebben met studenten.

Antwoord

De Engelse term *sense-of-belonging* betekent in het Nederlands een gevoel van verbondenheid en erbij horen. Het is een universele menselijke psychologische basisbehoefte om ergens bij te willen horen (Maslow, 1954; Strayhorn, 2019) en het is belangrijk voor het mentale en fysieke welzijn van mensen (Baumeister & Leary, 1995).

Sense-of-belonging: verschillende definities

- Studenten zijn academisch en sociaal geïntegreerd

Binnen studies hanteren onderzoekers verschillende definities van sense-of-belonging. Veel-genoemde elementen in de theoretische uitwerking van de sense-of-belonging van studenten zijn dat zij ondersteuning binnen het hoger onderwijs ervaren, zich geaccepteerd, gerespecteerd en gewaardeerd voelen, ervaren dat zij ertoe doen en dat ze zich onderdeel voelen van een onderwijsomgeving- of gemeenschap (Kappe, 2021; Strayhorn, 2019; Tinto, 1975, 1993). Sense-of-belonging gaat er dus over hoe geïntegreerd studenten zich voelen.

Tinto was de eerste die hierbij onderscheid maakte tussen *academische* en *sociale* integratie (Tinto, 1975, 1993; Severiens & Wolff, 2017; Gomes, 2020). Academische integratie houdt in dat studenten zich kunnen verbinden met de inhoud en doelen van een vakgebied/opleiding en kunnen leren. Sociale integratie gaat erover dat studenten het goed kunnen vinden met medestudenten, over vrienden maken en dat ze de sfeer op de opleiding als prettig ervaren.

- Docenten voelen zich op hun plek bij de opleiding

Docenten die een sense-of-belonging ervaren, voelen zich thuis en op hun plek bij een school of opleiding (Wolff & Zijlstra, 2020).

Sense-of-belonging: verschillende manieren van meten

Naast verschillende definities zijn er verschillende manieren om sense-of-belonging te meten. Onderzoekers stellen bijvoorbeeld vragen aan studenten over de ondersteuning die zij van docenten ervaren en of de docenten hen herkennen buiten de klas (e.g., Brooman & Darwen, 2014), over deelname aan studiegroepen en contacten met studieadviseurs (Solanki et al., 2019) of over hoe verbonden studenten zich voelen met docenten en medestudenten (Brandl et al., 2017).

Door deze verschillende manieren van meten kunnen resultaten van verschillende studies niet zomaar bij elkaar worden genomen om algemene conclusies te trekken. In het vervolg van dit antwoord is zoveel mogelijk toegelicht hoe sense-of-belonging in studies is gemeten.

Sense-of-belonging studenten: verband met studiesucces en studentenwelzijn

Sense-of-belonging is belangrijk voor studenten, omdat het verband houdt met hun studiesucces, studievoortgang en met studieuitval (o.a. Ahn & Davis, 2020; Deunk & Korpershoek, 2021; Kappe, 2021; Muljana & Luo, 2019). Studenten die zowel academische als sociale sense-of-belonging ervaren, zijn over het algemeen succesvoller in hun studie en ervaren minder studiestress (Kappe, 2021). Zij zijn ook gemotiveerder, meer bevlogen en betrokken bij hun studie (Hausman et al., 2007; Kappe, 2021). Studenten die geen verbindingen voelen met de onderwijsgemeenschap en daarmee geen sociale sense-of-belonging ervaren, vallen vaker uit (Naylor et al., 2018).

Sense-of-belonging is dus belangrijk voor studenten, maar door flexibilisering in het hoger beroepsonderwijs is het aannemelijk dat het uitdagender voor hen is om sense-of-belonging te ervaren. Studenten volgen vaker individuele paden. De vraag is welke factoren een (positief) effect hebben op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering. In dit antwoord focussen we op het effect van de sense-of-belonging van docenten vanuit de aanname dat als docenten dit ervaren, zij het ook bij studenten kunnen stimuleren.

Sense-of-belonging studenten: geen bewezen verband met sense-of-belonging docenten

Er is geen bewijs voor een verband tussen de sense-of-belonging van docenten en die van studenten. Dit komt vooral omdat er geen onderzoek bekend is, met uitzondering van een kleinschalige en verkennende studie die geen verband liet zien (Wolff & Zijlstra, 2020). Deze studie ging specifiek over de sense-of-belonging van docenten bij hun docententeam tijdens de lockdown. Via vragenlijsten werd aan 161 docenten uit het gehele Nederlandse onderwijs - waarvan 115 uit het hoger onderwijs - gevraagd naar hun eigen sense-of belonging en hoe zij die van studenten ervoeren. Kanttekeningen bij dit onderzoek zijn dat de sense-of-belonging niet aan studenten zelf werd gevraagd, het niet duidelijk is via welke vragen sense-of-belonging werd gemeten, en dat het tijdens de lockdown was. Hierdoor was het onderwijs anders dan normaal en hadden docenten minder zicht op hoe het met studenten ging.

Wel bleek in die studie dat de sense-of-belonging van docenten van invloed is op hoe zij lesgeven. Docenten die meer sense-of-belonging bij hun docententeam ervoeren, waren vaker samen met collega's op zoek gegaan naar verschillende manieren om hun onderwijs online te kunnen blijven geven (Wolff & Zijlstra, 2020). Dit is een aanwijzing dat de sense-of belonging van docenten niet moet worden onderschat, vanwege de invloed ervan op de inspanningen die docenten (samen) leveren (Kacchap & Horo, 2021).

Sense-of-belonging docenten: verband met organisatiecultuur en werkomgeving

De sense-of-belonging van docenten zelf hangt samen met de organisatiecultuur en met de ondersteuning die zij ervaren vanuit hun organisatie (Kachchhap & Horo, 2021). Organisatiecultuur gaat over de manier van communiceren binnen de organisatie en over de autonomie van docenten. Vooral deze cultuur hangt samen met sense-of-belonging, meer dan met de ervaren ondersteuning. Dit is een matig tot sterk verband dat is gevonden in een studie bij 186 Indiase docenten. Maar ook al zijn de verbanden matig tot sterk, dan nog verklaart het maar een klein deel (20%) van de verschillen in sense-of-belonging tussen docenten. Dat betekent dat andere factoren (samen) meer samenhangen met de sense-of-belonging van docenten, maar er is geen onderzoek bekend waaruit blijkt wat die factoren zijn.

Wel is er wat kennis over de sense-of-belonging van werknemers in het algemeen. Docenten zijn werknemers van een onderwijsinstelling. Zowel fysieke factoren, zoals de werkomgeving als niet-fysieke factoren, zoals sociale momenten, tevreden collega's en gemeenschappelijke doelen relateren werknemers aan een gevoel van erbij horen (Filsted et al., 2019; Jaitli & Hua, 2013). Werknemers die door hun werkomgeving beter kunnen communiceren en samenwerken, hun werkplek als ondersteunend ervaren bij hun werkzaamheden en er tevreden over zijn, ervaren een sterkere sense-of-belonging dan werknemers die dit minder hebben.

Sense-of-belonging studenten: docenten wel belangrijk

Ondanks dat er geen bewijs is voor een verband tussen de sense-of-belonging van docenten en studenten, zijn docenten wel belangrijk voor de sense-of-belonging van studenten. Zij kunnen bijvoorbeeld contacten *tussen* studenten en *met* studenten stimuleren (Deunk & Korpershoek, 2021). Het merendeel van deze studies naar sense-of-belonging is bij universiteitsstudenten uitgevoerd. Binnen universiteiten hebben studenten vaak veel vrijheid en het is aannemelijk dat de inzichten uit deze studies ook gelden voor studenten binnen het hoger beroepsonderwijs in de context van flexibilisering.

Docenten kunnen contacten *tussen* studenten stimuleren door hen via activerende en verbindende werkvormen samen te laten werken en leren (Deunk & Korpershoek, 2021; Kennisrotonde, 2023a). In een studie waar Engelse rechtenstudenten in de eerste vijf weken van hun studie in een groep aan een poster moesten werken en workshops van tutoren volgden, rapporteerden de studenten een hogere sense-of-belonging dan bij de start (Brooman & Darwent, 2014). Sense-of-belonging was hier gemeten via vragenlijsten op twee momenten, waarbij studenten na de interventie aangaven dat er ten minste een docent was waar zij heen konden gaan voor ondersteuning, dat de docenten ondersteunend waren, en dat docenten hen herkenden buiten het lokaal. In een andere studie lieten docenten geneeskundestudenten binnen zogenoemde 'academische gemeenschappen' samen vaardigheden oefenen of probleemgestuurd leren (Brandl et al., 2017). Studenten rapporteerden een hogere sense-of-belonging met hun docenten dan studenten uit eerdere cohorten zonder de academische gemeenschappen (Brandl et al., 2017).

Docenten kunnen interacties met henzelf ook stimuleren via inloopspreekuren en door te zorgen voor onderzoeksmogelijkheden (Brandl et al., 2017). Studenten gaven via open vragen aan dat deze twee vormen bijdroegen aan hun gevoel van verbondenheid met docenten (Brandl et al., 2017).

Het contact met docenten is dus belangrijk voor de sense-of-belonging van studenten (Brooman & Darwent, 2014; Kim & Lundberg, 2016; Van Herpen et al., 2020). Twee andere KR-antwoorden gaan hier dieper op in: Kennisrotonde (2023a; 2023b).

Geraadpleegde bronnen

Ahn, M. Y., & Davis, H. H. (2020). Four domains of students' sense of belonging to university. *Studies in Higher Education*, *45*(3), 622-634.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, *117*(3), 497.

Brandl, K., Schneid, S. D., Smith, S., Winegarden, B., Mandel, J., & Kelly, C. J. (2017). Small group activities within academic communities improve the connectedness of students and faculty. *Medical Teacher*, *39*(8), 813-819.

Brooman, S., & Darwent, S. (2014). Measuring the beginning: a quantitative study of the transition to higher education. *Studies in Higher Education*, *39*(9), 1523-1541.

Deunk, M. I., & Korpershoek, H. (2021). *Studentenwelzijn in het hoger onderwijs.* NRO.

Filstad, C., Traavik, L. E., & Gorli, M. (2019). Belonging at work: the experiences, representations and meanings of belonging. *Journal of workplace learning*, *31*(2), 116-142.

Gomes, C. (2020). *I belong here: student sense of belonging en de relatie met studentsucces.* Hogeschool Rotterdam.

Hausmann, L. R., Schofield, J. W., & Woods, R. L. (2007). Sense of belonging as a predictor of intentions to persist among African American and White first-year college students. *Research in higher education*, *48*, 803-839.

Jaitli, R., & Hua, Y. (2013). Measuring sense of belonging among employees working at a corporate campus: Implication for workplace planning and management. *Journal of Corporate Real Estate*, *15*(2), 117-135.Kachchhap, S. L., & Horo, W. (2021). Factors influencing school teachers' sense of belonging: An empirical evidence. *International Journal of Instruction*, *14*(4), 775-790.

Kappe, R. (2021). *Zonder relatie, geen prestatie: over het belang van verbondenheid*. Essay t.g.v. NRO symposium Hoger onderwijs – nieuwe richtingen na de pandemie, 15 januari 2021. Lectoraat studiesucces, Inholland.

Kennisrotonde. (2023a). *Wat zijn werkzame elementen van interventies door universiteiten, gericht op versterking van de (academische en sociale) sense of belonging, en met breed bereik onder studenten?* (KR.1619).

Kennisrotonde. (2023b). *Wat is het effect van de kwaliteit van docent/studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten?* (KR.1724).

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.

Muljana, P. S., & Luo, T. (2019). Factors contributing to student retention in online learning and recommended strategies for improvement: A systematic literature review. *Journal of Information Technology Education: Research*, *18*, 19-57.

Naylor, R., Baik, C., & Arkoudis, S. (2018). Identifying attrition risk based on the first year experience. *Higher Education Research & Development*, *37*(2), 328-342.

Severiens, S., & Wolff, R. (2008). A comparison of ethnic minority and majority students: Social and academic integration, and quality of learning. *Studies in higher education*, *33*(3), 253-266.

Solanki, S., Mcpartlan, P., Xu, D., & Sato, B. K. (2019). Success with EASE: Who benefits from a STEM learning community? *PloS One*, *14*(3), e0213827.

Strayhorn, T.L. (2019). *College students' sense of belonging. A key to educational success for all students. (Second edition)*. Routledge, Taylor & Francis Group.

Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of educational research*, *45*(1), 89-125.

Tinto, V. (1993). *Leaving college. Rethinking the causes and cures of student attrition.* (2d Ed.) The University of Chicago Press.

Wolff, R., & Zijlstra, W. (2020). *Sense of belonging van Docenten en leerlingen/studenten tijdens de lockdown in 2020 vanuit docentperspectief*. Risbo.

Meer weten?

- Dit antwoord is onderdeel van een reeks Kennisrotonde-antwoorden over studentenwelzijn in het hoger onderwijs. Twee van die antwoorden gaan ook over sense-of-belonging van studenten:
  - Kennisrotonde. (2023a). Wat zijn werkzame elementen van interventies door universiteiten, gericht op versterking van de (academische en sociale) sense-of-belonging, en met een breed bereik onder de studenten? (KR-1619).
  - Kennisrotonde. (2023b). *Wat is het effect van de kwaliteit van docent/studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten*? (KR.1724).
- Kennispagina over studentenwelzijn op Onderwijskennis.nl
- Kennispagina over studentenwelzijn op ECIO

Over deze vraag

Opgesteld door:	Maartje Kouwenberg (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Coördinatoren Studentenwelzijn en Studentenwelzijn binnen het hoger onderwijs.
Onderwijssector:	Hoger onderwijs
Trefwoorden:	Sense-of-beloning, studenten, hoger onderwijs, flexibilisering, studentenwelzijn
Referentie:	Kennisrotonde. (2023). *Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hbo?* (KR. 1671)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.